

og den er skrevet af en forfatter, der tydeligvis besidder endog stor kompetence inden for både teoretisk og empirisk analyse. Per H. Jensens kategoriseringer af forklaringstyper inden for velfærdsstatsforskningen inspirerer til kritik og perspektivering af de øvrige forfatteres empiriske analyser.

Her skal blot fremhæves, at Per H. Jensen for det første beskriver, hvordan velfærdsstatsforskningen frem til 1980'ernes slutning koncentrerede sig om at forklare velfærdsstatens udvikling ud fra sociale og politiske forhold. De seneste ti år er forskningen gået i den anden retning og har undersøgt, hvilke effekter forskellige måder at organisere velfærdsstaten på har på det sociale og politiske niveau. For det andet demonstrerer han for læseren, hvordan forskningen har søgt sine forklaringer og analyseret effekter på så forskellige niveauer som samfundet som helhed, sociale klasser, interesseorganisationer og køn, og hvordan det valgte analyseniveau har påvirket formuleringen af teorierne om velfærdsstatens udvikling.

Synes man, det er svært at få overblik over diskussionerne i »Velfærdsstatens variationer, dynamikker og effekter«, er det en god idé at læse den og de øvrige artikler i sammenhæng med to centrale afhandlinger i velfærdsstatsforskningen: Gösta Esping-Andersens *The Three Worlds of Welfare Capitalism* og Per H. Jensens *Komparative velfærdssystemer*. Det kræver en del arbejde, men vil gøre mange underforståede diskussioner klarere. Som kursuspå litteratur på universiteterne vil »Det nationale velfærd« desuden høre naturligt sammen med Esping-Andersens og Jensens værker.

Sammenfattende kan siges, at »Det nationale velfærd« rummer fem meget interessante, men også noget uensartede artikler om velfærdsstatens udvikling, som sandsynligvis vil efterlade et noget

forvirret billede hos de fleste læsere. Et godt råd vil i den situation være – for at summere op – at begynde med Søren Kolstrups og Jørgen Goul Andersens bidrag for så at fortsætte med Niels Wium Olesens, Urban Lindbergs og Klaus Petersens samt Per H. Jensens. Fik anmelderen kun lov til at tage én artikel med på en øde ø, blev det Niels Wium Olesens »Planer for velfærd«. Men han ville nu trods alt gerne tage hele bogen med.

Jacob Christensen

Sigrún Davíðsdóttir: *Håndskriftsagens Saga i politisk belysning*. Oversat af Kim Lembek. (Odense Universitetsforlag, 1999). 408 s., 300 kr.

I april 1971 fik skolebørnene fri i Island, og blandt dem var bogens forfatter. Sammen med omkring 25.000 andre islændinge drog hun ned til havnen i Reykjavík. Hun gik i 9. klasse dengang, og det var *Flatøbogen* og *Codex Regius*, som modtagelsen gjaldt.

På Det Kgl. Bibliotek i København, hvor de to håndskrifter var blevet hentet den 19. april 1971, havde personalet da ladet flaget gå på halv, og rigsbibliotekar Palle Birkelund udtalte: »Om vi mister medarbejdere eller værdifulde ting i vore samlinger går ud på et.«

Udleveringen af de islandske håndskrifter var dybt forankret i den aktuelle politiske situationen både i Island og i Danmark. To højesteretsdomme og mange politiske debatter havde været nødvendige, før de første håndskrifter i 1971 blev sejlet i havn i Island. I *Håndskriftsagens Saga i politisk belysning* gives en samlet redegørelse for sagen om de islandske håndskrifter som en af de længste sager i dansk politik i det 20. århundrede.

De fleste af håndskrifterne var indsamlet af den store islandske lærde Árni Magnússon i 1700-tallet og indgik i

Den Arnamagnæanske Håndskriftsamling på Københavns Universitet. Allerede i 1920'erne fremkom forsigtige islandske forespørgsler om at få håndskrifterne tilbage til Island, men alle henvendelser blev venligt, men bestemt afvist. Det hjalp ikke på sagen, at Island ensidigt ophævede rigsfællesskabet med Danmark i 1944, midt under den tyske besættelse, det gjorde blot afvisningerne mindre venlige og mere bestemte.

Der var dog kredse, der havde forståelse for de islandske ønsker. På initiativ af den radikale undervisningsminister Jørgen Jørgensen kunne Folketinget i 1965, efter en hidsig debat, vedtage en lov, der pålagde udleveringen. Det førte til, at Den Arnamagnæanske Stiftelse anlagde sag mod Undervisningsministeriet, idet man hævdede, at loven var i strid med den grundlovsparagraf, hvorefter ingen kan pålægges at afstå sin ejendom, medmindre almenvellet kræver det og da kun mod fuld erstatning. Man skulle derfor igennem langvarige retssager og hele to højesteretsdomme, før udleveringen kunne påbegyndes i 1971. Det sidste punktum i sagen blev først sat så sent som i 1997, hvor Danmark udleverede de sidste af i alt ca. 1.800 håndskrifter fra Den Arnamagnæanske Håndskriftsamling og Det Kgl. Bibliotek til Island.

Det er hele denne langvarige og komplicerede sag, med dens både kulturpolitiske, nationalpolitiske og juridiske aspekter, som Sigrún Davíðsdóttir for første gang beskriver i sammenhæng. Forfatteren er cand.mag. i litteratur fra Islands Universitet, men arbejder som freelance journalist i København. Til bogen har hun brugt et hidtil uudnyttet kildemateriale, blandt andet privatarkiver fra de mest fremtrædende islandske aktører i håndskriftsagen. De fleste kilder er dog danske, eftersom sagen i alt-overvejende grad var en *dansk* sag. På

Island var der ingen uoverensstemmelse som i Danmark; islændingene ville simpelthen have håndskriftene tilbage. Det var i Danmark, at sagen var genstand for uenighed og strid af retslig og politisk art.

Bogen rummer 10 kapitler, og der findes også biografier over nogle af bogens hovedpersoner, et navnerregister samt en liste over kilder og litteratur. Fremstillingen er for det meste kronologisk, hvilket giver den en lidt for refererende karakter. Man kunne have ønsket sig, at forfatteren havde disponeret stoffet lidt mere i den retning, som hun nævner i sit afslutningskapitel. Der bliver håndskriftsagen vurderet både i sammenhæng med islandsk og dansk indenrigspolitik.

Således hænger overleveringen af vort kildemateriale fra middelalderen delvis sammen med dets politiske betydning både før og nu. Det politiske krav om tilbageleveringen kom i forbindelse med nationalhistoriske begivenheder. Udlevering af dokumenter fra Danmark til hertugdømmet Mecklenburg-Schwerin havde tændt håb hos den islandske biskop Steingrímur Jónsson i 1837 om at få tilbagesendt dokumenter vedrørende kirkelige forhold på Island. Det var dokumenter, som stammede fra biskopper, kirker, klostre og andre institutioners dokumentsamlinger, som først blev krævet tilbage. Da Island fik suverænitetstatus i 1918, blev kravet om tilbagelevering af administrative og andre dokumenter knyttet til islandske embedsinstitutioner styrket. Endnu senere blev så kravet om håndskrifterne med den islandske middelalderlitteratur rejst. Det krav kom, da man i 1930 fejrede tusindåret for Altingets grundlæggelse. Stærke bølger af patriotisme førte til, at Altinget i 1930 for første gang vedtog at henvende sig til Danmark med et krav om at få udleveret alle islandske arkivalier og håndskrifter i danske samlinger.

Sagen skal også forstås i sammenhæng med debatten om det amerikanske forsvars tilstedeværelse i Island i 1950'erne og frem. Det var set i lyset af den, at det blev en patriotisk manifestation at kræve alle de islandske håndskrifter tilbage fra udlandet. I Danmark blev sagens udvikling klart påvirket af den skuffelse, som fandtes over, at islændingene ikke kunne afvente verdenskrigens afslutning, så personalunionen kunne opsiges samtidig i begge lande. Senere, efter 1960, blev sagen opfattet som en parallel til spørgsmålet om det danske mindretal i Sydslesvig.

Ud fra islændingenes suverænitetsprincipper har det været en vigtig sag at få håndskrifterne tilbage til Island. Det har også styrket den islandske identitet og været en vigtig inspiration for det islandske forskningsmiljø. Ud fra et andet synspunkt er det alligevel fuldt forståeligt, at der blev flaget på halv stang på Det Kgl. Bibliotek, da dyrebare manuskripter gik tabt. Det var jo imod den internationale sædvane om kulturværdis placering, at en del af de islandske håndskrifter blev fragtet tilbage til Island. Regelen er jo, at værdierne skal forblive der, hvor de nu engang er havnet. Det må heller ikke glemmes, at det netop er takket være opbevaringen af håndskrifterne i København, at så stor en del af den islandske sagalitteratur og det islandske diplommateriale fra middelalderen er bevaret.

Som forfatteren af bogen påpeger (s. 389), så blev håndskriftsagen løst, fordi danske politikere trods alt ville imødekomme islandske ønsker om at få udleveret de eneste konkrete vidnesbyrd om islandsk middelalderkultur. De danske politikere, som gik ind i sagen, gjorde det også, fordi det passede ind i den politik, som blev ført på andre områder.

På grund af den politiske udvikling, som denne bog beskriver, eksisterer der nu to arnamagnæanske institutter, et med adresse i Island og et andet med adresse i Danmark. Som en følge af et dansk forslag fra 1961 om at foretage en deling af de islandske håndskrifter i Den Arnamagnæanske Håndskriftsamling gjorde islændingene forberedelse til at modtage håndskrifter ved i 1962 at oprette et håndskriftsinstitut på Statsbiblioteket i Reykjavik. Dette blev siden lagt under det islandske universitet og fik navnet Árni Magnússon Institut. Her opbevares de originalhåndskrifter, som danskerne udleverede til islændingene i forbindelse med aftalen om håndskriftsudleveringen. Selv om mange dyrebare islandske håndskrifter er blevet overleveret til Island, findes der fremdeles nogle tilbage på Det Arnamagnæanske Institut i København. Men i øvrigt samlede Arni Magnússon ikke bare islandske håndskrifter, men også danske og norske, og de findes stadigvæk i København.

Agnes S. Arnórsdóttir

REGIONAL- OG LOKALHISTORIE

Kenn Tarbensen: *Århus og Junigrundloven. Politiske læreår og fjendtlige besættelser i midten af 1800-tallet.* (Århus Byhistoriske Udvalg, 1999). 90 s.

For en række danmarkshistoriske begivenheders vedkommende kan der være en tendens til, at rigshistorien og Københavns historie flyder sammen. Det gælder f.eks. indførelsen af enevælden i